

Przebieg negocjacji związanych z drugą pielgrzymką Jana Pawła II do Ojczyzny – próba syntetycznego spojrzenia

Wprowadzenie

Na temat pielgrzymek Jana Pawła II do Ojczyzny w okresie komunistycznego zniewolenia wiemy już stosunkowo wiele, choć w dalszym ciągu brakuje pełnych monografii każdej z wizyt¹. Drugi przyjazd papieża do Polski planowany był początkowo na 1982 r., jednak wprowadzenie stanu wojennego i twarda postawa władz PRL spowodowały, że Ojciec Święty mógł przyjechać do kraju dopiero w roku następnym. Dzięki pracom wielu historyków znamy sposób przygotowania władz i Episkopatu do wizyty, jej przebieg i efekty z perspektywy dokumentacji struktur partyjnych, administracji wyznaniowej oraz komunistycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (i w mniejszym zakresie

¹ Wśród najważniejszych prac dotyczących wspomnianej problematyki należy wymienić: P. Raina, *Wizyty Apostolskie Jana Pawła II. Rozmowy przygotowawcze Watykan–PRL–Episkopat*, Warszawa 1997; *Wizyta Jana Pawła II w Polsce 1979. Dokumenty KC PZPR i MSW*, oprac. A. Friszke, M. Zaremba, Warszawa 2005; *Jan Paweł II w Szczecinie. Meldunki operacyjne Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych z 1987 r.*, oprac. M. Semczyszyn, A. Sitkowska, Z. Stanuch, Warszawa–Szczecin 2008; *Operacja Zorza II. Służba Bezpieczeństwa i Komitet Wojewódzki PZPR wobec wizyty Jana Pawła II w Trójmieście*, red. S. Cenckiewicz, M. Kruk, Warszawa–Gdańsk 2008; *Brama do wolności. Trzecia pielgrzymka Jana Pawła II do Polski*, red. Z. Struzik, P. Skibiński, Warszawa 2012; R. Łatka, *Propaganda władz PRL wobec drugiej wizyty Jana Pawła II na przykładzie „Gazety Krakowskiej”*, „Komunizm. System – ludzie – dokumentacja” 2013, nr 2, s. 95–107; *idem*, *Stosunki państwo–Kościół w latach osiemdziesiątych na przykładzie wizyt Jana Pawła II w Krakowie* [w:] *Stosunki państwo–Kościół w Polsce w latach 1944–2010. Studia i materiały*, red. R. Łatka, Kraków 2013, s. 93–104; *idem*, *Służba Bezpieczeństwa wobec III pielgrzymki Jana Pawła II do PRL na przykładzie Krakowa*, „Glaukopis” 2014, nr 31, s. 349–368; *idem*, *Służba Bezpieczeństwa wobec drugiej wizyty Jana Pawła II w PRL w 1983 roku na przykładzie Krakowa* [w:] *II Zimowa Szkoła Historii Najnowszej. Referaty*, red. Ł. Kamiński, T. Sudoł, M. Żuczowski, Warszawa 2014, s. 213–220; *Pielgrzymki Jana Pawła II do Krakowa w oczach SB. Wybór dokumentów*, oprac. R. Łatka, Kraków 2013; *Pielgrzymka nadziei. II Wizyta Jana Pawła II w Ojczyźnie*, Warszawa 2014. Ponadto w druku znajdują się dwa moje opracowania poświęcone pierwszej pielgrzymce Jana Pawła II do Ojczyzny: R. Łatka, *Krakowski etap I pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny z perspektywy władz PRL. Próba syntetycznego spojrzenia*, „Res Historica” 2016, nr 42; *idem*, *Rada Główna Episkopatu Polski a pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, „Dzieje Najnowsze” 2017, nr 1 (w druku).

Ministerstwa Spraw Zagranicznych)². Dostęp do materiałów Archiwum Archidiecezji Warszawskiej (AAW) pozwolił na uzupełnienie wspomnianej problematyki o pełniejszy opis negocjacji prowadzonych przed drugą pielgrzymką Jana Pawła II³. W swojej analizie przedstawię podejście Episkopatu do negocjacji z władzami, ze szczególnym uwzględnieniem warunków, na jakie polscy biskupi byli w stanie się zgodzić, żeby do wizyty papieskiej mogło dojść już w 1982 r. Poniższe studium będzie się składało z trzech części: 1) opisu pierwszej części negocjacji – gdy Jan Paweł II i Episkopat optowali za przyjazdem papieża w 1982 r., 2) omówienia drugiej tury negocjacji obejmującej przebieg ustaleń z władzami dotyczącymi przyjazdu w 1983 r. i przygotowań do pielgrzymki oraz 3) kluczowej sprawy związanej z przyjazdem Jana Pawła II, czyli jego spotkania z Lechem Wałęsą. Szczególne znaczenie ma pierwsza część artykułu, gdyż część negocjacji poświęconych pielgrzymce w 1982 r. nie była dotychczas szerzej opisywana przez badaczy.

Zanim jednak przejdę do zasadniczej części analizy, konieczne jest nakreślenie w kilku zdaniach celów wszystkich stron przed podjęciem negocjacji dotyczących pielgrzymki. Zarówno Jan Paweł II, jak i polscy biskupi, byli zwolennikami przyjazdu Ojca Świętego w 1982 r. Za rozmowy z władzami PRL odpowiedzialny był Episkopat Polski, który otrzymał od Jana Pawła II zadanie wynegocjowania odpowiednich warunków wizyty. Papież i biskupi byli skłonni do dość daleko idących ustępstw (nawet do znacznego okrojenia programu), gdyż zależało im, aby doszło do pielgrzymki jeszcze w 1982 r. (szczegóły omawiam w dalszej części artykułu). Celem władz PRL było odłożenie terminu przyjazdu papieża możliwie daleko w czasie, bez jednoczesnego zrywania czy znaczącego pogorszenia relacji z Kościołem, a szczególnie z hierarchią kościelną w Polsce. Episkopat był bowiem potrzebny władzom do pacyfikowania nastrojów społecznych. Napięta sytuacja społeczna była przez dygnitarzy partyjnych wykorzystywana w czasie negocjacji do próby przekonania biskupów, że w takim okresie przyjazd papieża jest niemożliwy, gdyż władze nie mogą „dać gwarancji” jego bezpieczeństwa. Przeciwnikiem przyjazdu Ojca Świętego w 1982 r., choć oczywiście z krańcowo innych powodów, była opozycja, która obawiała się, że pielgrzymka Jana Pawła II przyczyni się do polepszenia wizerunku reżimu Jaruzelskiego za granicą i w społeczeństwie. Tego typu obaw podziemie solidarnościowe nie kryło także w 1983 r.

² Zob. szerzej, R. Łatka, *Wstęp* [w:] *Pielgrzymki Jana Pawła II...*, s. 16–22; *Pielgrzymka nadziei...* (tam też najnowsza literatura przedmiotu). Por. *idem*, *Zmienna amplituda stosunków państwo–Kościół katolicki w PRL w latach 80. XX w.*, „Res Historica” 2015, nr 39, s. 237–239.

³ Kluczowe pod tym względem były dokumenty Rady Głównej i Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski oraz materiały przygotowywane na spotkania wspomnianych gremiów przez prymasa Polski Józefa Glempa.

Pierwsza część negocjacji

Mimo wprowadzenia stanu wojennego członkowie Rady Głównej nie zamierzali rezygnować z przyjazdu Ojca Świętego do Ojczyzny w 1982 r., choć miano oczywiście świadomość, że – jak zauważył bp Herbert Bednorz – „dla rządu jest to skomplikowana sprawa”⁴. Wśród najważniejszych polskich hierarchów panowała pod tym względem jedność poglądów. Na posiedzeniu konferencji plenarnej Episkopatu w lutym 1982 r. biskupi podkreślali, że kwestia pielgrzymki w sierpniu jest otwarta: „Nie ma żadnych wskazań, które mogłyby ten przyjazd zahamować. Papież nie stwierdził jakoby stan wojenny miałby stanąć temu na przeszkodzie”. Równocześnie zauważono: „wydaje się jednak, że ograniczenie swobód obywatelskich w takim stopniu jak dzisiaj mogłoby być realną przeszkodą. Ojciec Święty ufa, że stan wojenny zostanie w najbliższym czasie zniesiony”⁵.

Z wizyty nie miał zamiaru rezygnować również Jan Paweł II, który jednakże już w lutym 1982 r. zauważał, że jeśli pielgrzymka okaże się niemożliwa do przeprowadzenia w sierpniu, to można by przedłużyć rok jubileuszowy na kolejny rok i przyjechałby później⁶.

Rządzący PRL i Episkopat mieli rozbieżne oczekiwania związane z wizytą polskiego papieża. Kościół chciał, by Jan Paweł II przybył do kraju, ale stawiał określone warunki, w jakich mogłoby dojść do wizyty – były to zresztą warunki samego Ojca Świętego⁷. Zaliczyć do nich można takie postulaty jak zniesienie stanu wojennego czy uwolnienie aresztowanych i internowanych⁸.

⁴ Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie, Sekretariat Prymasa Polski (dalej: AAW, SPP), Protokoły Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski 1980–1982, Protokół 185 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, która odbyła się w Warszawie 8 VI 1982 r., k. 5.

⁵ AAW, SPP, Protokoły Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski 1980–1982, Protokół 183 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, Warszawa 25–26 II 1982 r., k. 3; AAW, SPP, Prymas Polski i Stolica Apostolska 1981–1986, Sprawozdanie z pobytu przedstawicieli Episkopatu Polski w Rzymie 4–11 II 1982 r., k. 3. Prymas Józef Glemp na forum Rady Głównej w lutym 1982 r. zauważył, że Ojciec Święty przybędzie wtedy, kiedy będzie to możliwe, ale „jeżeli będzie trwał stan wojenny, to Ojciec Św[ięty] nie przyjedzie. Wtedy przedłuży się obchody Jubileuszowe, aż do r. 1983 – rocznicy zwycięstwa wiedeńskiego. Czesi piszą, że zmiany i ruch »Solidarności« w Polsce był następstwem wizyty Papieża w Polsce, dlatego Ojciec Św[ięty] musi być ostrożny”. AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 24 II 1982 r., Warszawa, k. 1–2.

⁶ AAW, SPP, Prymas Polski i Stolica Apostolska 1981–1986, Sprawozdanie z pobytu przedstawicieli Episkopatu Polski w Rzymie 4–11 II 1982 r., k. 2–3. Na temat podejścia Jana Pawła II do stanu wojennego zob. szerzej: A. Grajewski, *Jan Paweł II oraz dyplomacja Stolicy Apostolskiej wobec »Solidarności« w latach 1980–1989* [w:] *Świat wobec »Solidarności« 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013, s. 459–464; J. Żaryn, *Jan Paweł II a stan wojenny* [w:] *Pielgrzymka nadziei...*, s. 105–112.

⁷ Na ten temat zob. szerzej, R. Łatka, *Wstęp...*, s. 16–17.

⁸ J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego (1944–1989)*, Warszawa 2003, s. 530–531; R. Łatka, *Stosunki państwo–Kościół...*, s. 97–99; *idem*, *Wstęp...*, s. 16; A. Dziurok, *Kościół w Polsce a II pielgrzymka w perspektywie stanu wojennego* [w:] *Pielgrzymka nadziei...*, s. 79–81.

Arcybiskup Józef Glemp jeszcze w kwietniu 1982 r. miał nadzieję, że spełnienie warunków Ojca Świętego, jest możliwe: „Uważam, że zwolnienie internowanych jest realne, że amnestia jest realna, że partia może się zdobyć na zaakceptowanie związków zawodowych. Istnieje więc możliwość, że Papież przyjedzie”⁹. Z kolei abp Henryk Gulbinowicz zaznaczył, iż władze nie spełniły żadnego z warunków stawianych przez Jana Pawła II i jednocześnie aresztują działaczy podziemia, żeby podtrzymać lęk w społeczeństwie¹⁰. Temat ten został poruszony w czasie kwietniowego spotkania abp. J. Glempa z Wojciechem Jaruzelskim. Prymas pytał, czy możliwe ze strony władz jest zorganizowanie pielgrzymki w sierpniu. I sekretarz nie odmawiał wprost, grając na czas, sugerując zmianę terminu oraz wskazując na trudności związane z papieską wizytą. Zauważał, że wymagałaby ona ogromnych sił wojskowych i milicyjnych, „bo nietrudno o prowokacje”, oraz podkreślał „nadto Ojciec Święty zafascynowany »Solidarnością« interweniowałby na temat tego związku, tymczasem wydaje się, że związek do tego czasu nie może być wznowiony. Wizyta Papieża w Polsce nie może być nieudana. Musi być w pełni udana. To wymaga przygotowań. Słyszałem, że Rok Jubileuszowy jest przedłużony, i dobrze, że mówi się o zwycięstwie pod Wiedniem. Przyjazd Ojca św. musi kończyć jakiś okres w dziejach Narodu, a jednocześnie zaczynać nowy”¹¹. Rację miał metropolita wrocławski, gdyż władze nie miały zamiaru godzić się na takie postawienie sprawy i przedstawiły własne postulaty: odejście przez Jana Pawła II od „polityki Reagana”, rezygnacja z popierania „Solidarności” przez Episkopat i krytyka tzw. wrogich kapłanów¹².

Z kolei Ojciec Święty jasno sprecyzował swoje warunki w czasie wizyty delegacji biskupów w Rzymie w dniach 26–29 kwietnia 1982 r.: uwolnienie aresztowanych i internowanych, reaktywowanie związków zawodowych¹³. Decyzję co

⁹ AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982, Protokół Rady Główny Episkopatu Polski z 24 IV 1982 r., k. 4. Tego typu stanowisko prymas prezentował również w czasie spotkania z W. Jaruzelskim 25 IV 1982 r.; AAW, SPP, Prymas Polski wobec spraw politycznych 1981–1986, Spotkanie Prymasa Polski z gen. armii Wojciechem Jaruzelskim, 26 IV 1982 r.; AAW, SPP, Protokoły Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski 1980–1982, Protokół 184 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, Jasna Góra 3–4 V 1982 r., k. 4–6.

¹⁰ AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982, Protokół Rady Główny Episkopatu Polski z 24 IV 1982 r., k. 4–5.

¹¹ AAW, SPP, Prymas Polski wobec spraw politycznych 1981–1986, Spotkanie Prymasa Polski z gen. armii Wojciechem Jaruzelskim, 26 IV 1982 r., k. 3–4; AAW, SPP, Korespondencja z rządem 1982, List Prymasa Polski Józefa Glempa do generała Wojciecha Jaruzelskiego z 19 VI 1982 r., k. 1.

¹² J. Żaryn, *Dzieje Kościoła...*, s. 556–558.

¹³ AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, Relacja Prymasa Polski ze spotkania z Ojcem Św[iętym] i z pobytu w Rzymie, Warszawa 3 V 1982 r., k. 1. Jan Paweł II zauważył również: „Nie można się zgodzić na wymówkę, że nie mogą zapewnić bezpieczeństwa papieżowi”. *Sprawozdanie Sekretarza Episkopatu Polski abp. Dąbrowskiego z rozmowy przeprowadzonej z Ojcem św. Janem Pawłem II 6 VI 1983 r.* [w:] *Wizyty apostolskie...*, s. 125.

do terminu oddawał w ręce Episkopatu, który nabierał coraz większego przekonania, że taktyka władz to przekładanie pielgrzymki *ad calendas graecas*¹⁴. W czasie rzymskiego spotkania prymas sugerował, że ostateczną decyzję dotyczącą przyjazdu papieża w sierpniu 1982 r., należy podjąć najpóźniej w połowie czerwca, kiedy Jan Paweł II wróci z pielgrzymki do Szwajcarii¹⁵. W związku z tym biskupi postanowili działać metodą faktów dokonanych. 9 czerwca – dzień po obradach Komisji Wspólnej, która nie przyniosła żadnych konkretnych ustaleń w sprawie pielgrzymki¹⁶, zdecydowano się wydać Komunikat z Konferencji Ordynariuszy, w którym zapraszano Jana Pawła II do przyjazdu do Ojczyzny w sierpniu 1982 r.¹⁷ Wspomniany krok biskupów spotkał się z ostrym protestem władz. W piśmie skierowanym do sekretarza Episkopatu kierownik UdsW Adam Łopatka stwierdzał:

Opublikowany w dniu dzisiejszym komunikat ze wspomnianej Konferencji Ordynariuszy stanowi pełne zaskoczenie dla strony państwowej, gdyż jest dowodem całkowitego zignorowania wczorajszych uzgodnień. [...] tego rodzaju działania nie mogą ułatwić rozważań nad tak doniosłą sprawą¹⁸.

Komunikat Episkopatu wywołał także burzliwą dyskusję na forum Biura Politycznego, w czasie której dygnitarze partyjni ostatecznie postanowili odrzucić pomysł przyjazdu papieża w sierpniu 1982 r.¹⁹ Taktyka strony partyjno-państwowej przy negocjacjach stała się wtedy aż nadto czytelna – prze-

¹⁴ AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982, Protokół Rady Główniej Episkopatu Polski z 25 VI 1982 r., k. 2; A. Dziurok, *Kościół w Polsce...*, s. 81.

¹⁵ AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, Relacja Prymasa Polski ze spotkań z Ojcem Św[iętym] i z pobytu w Rzymie, Warszawa 3 V 1982 r., k. 1.

¹⁶ Zob. szerzej: *Tajne dokumenty państwo-Kościół 1980–1989*, Londyn–Warszawa 1993, s. 198–204; K. Michalski, *Działalność Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu PRL i Episkopatu Polski 1980–1989*, Warszawa 2012, s. 118–120.

¹⁷ *Komunikat konferencji plenarnej Episkopatu Polski o zaproszeniu Papieża Jana Pawła II*, 8 VI 1982 r., Warszawa [w:] P. Raina, *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945–1989*, t. 3: 1975–1989, Poznań 1996, s. 342. Na temat okoliczności wydania wspomnianego Komunikatu zob. szerzej: *Pismo Sekretarza Episkopatu Polski abpa Dąbrowskiego do Jana Pawła II o lęku władz przed „politycznym zaangażowaniem się Papieża po stronie »Solidarności«*, 9 VI 1982 r. [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 126–127.

¹⁸ AAW, SPP, Korespondencja z rządem 1982, Pismo ministra kierownika Urzędu ds. Wyznań Adama Łopatki do Księdza Arcybiskupa Bronisława Dąbrowskiego sekretarza Episkopatu Polski, 9 VI 1982 r. Przeciwno takiemu postawieniu sprawy protestował abp Dąbrowski, który zauważył, że zarzuty podniesione przez A. Łopatkę „nie są zgodne z obiektywną prawdą” i nie mają żadnego uzasadnienia. *Odpowiedź Sekretarza Episkopatu Polski abpa Dąbrowskiego na list min. Łopatki*, 24 VI 1982 r. [w:] *Wizyty apostolskie...*, s. 131.

¹⁹ *Zapis dyskusji na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR 11 VI 1982 r.* [w:] *Stan wojenny w dokumentach władz PRL (1980–1983)*, oprac. B. Kopka, G. Majchrzak, Warszawa 2001, s. 194–234; K. Michalski, *Działalność Komisji Wspólnej...*, s. 116–117. Zob. również G. Majchrzak, *Tajemnice stanu wojennego*, Warszawa 2016, s. 43–45.

ciągać sprawę, aż pielgrzymka w 1982 r. stanie się nieaktualna²⁰. Biskupi mieli świadomość, iż rozmowy w Komisji Wspólnej mają na celu zmuszenie strony kościelnej do przyjęcia do wiadomości, że pielgrzymki papieskiej do Ojczyzny w 1982 r. nie będzie²¹. Kard. Franciszek Macharski, referując przebieg obrad tego gremium, podkreślał:

Zadanie posiedzenia było właściwie jedno, strona kościelna ma przyjąć do wiadomości odroczenie wizyty, czego oczywiście uczynić nie mogła, bo to władna jest uczynić Konferencja Episkopatu lub Ojciec Święty. Zmiana nastawienia do Kościoła wiąże się ze wzrostem nastrojów dogmatycznych w partii²².

Z kolei, jak zaznaczał abp Jerzy Stroba, odnosząc się do postawy władz wobec wizyty: „Motyw prawdziwy jest ten, którego się nie wymienia: wizyta zaszkodzi partii. Więc ma Papież dać gwarancje”²³. Do relacji z Komisji Wspólnej istotne uzupełnienie wprowadził abp Dąbrowski, który stwierdził:

Sekretarz [Kazimierz] Barcikowski podkreślił, że Kościół przyczynia się do wzrostu napięcia. „Episkopat naciska na rząd, a to jest błędna droga”. I 26 sierpnia jest datą najgorszą, chyba musielibyśmy „dointernować”. Podziemia jest coraz więcej, więc warunków nie ma. Część społeczeństwa prowadzi działalność szkodliwą dla państwa. Kościół winien zająć stanowisko wobec podziemia. Była krótka dyskusja o racji stanu. Jest ocena, że pogorszenie się sytuacji w krajach socjalistycznych może przyjść do nas. Uroczystości religijne ładu nie gwarantują. Przyjęcia nie odmawiamy, ale musimy znać wcześniej charakter wizyty (kontakty z władzami). Trzeba wizytę przygotować: co do terminu i co do strony organizacyjnej²⁴.

Ostatnią próbą wywarcia presji na władze, by zgodziły się na sierpniowy termin przyjazdu Ojca Świętego, był list prymasa do W. Jaruzelskiego z 19 czerw-

²⁰ J. Żaryn, *Jan Paweł II a stan wojenny* [w:] *Pielgrzymka nadziei. II Wizyta Jana Pawła II w Ojczyźnie*, Warszawa 2014, s. 105. Tego typu praktykę władz podkreślał prymas Glemp w swoim liście do W. Jaruzelskiego z 19 VI 1982 r. AAW, SPP, Korespondencja z rządem 1982, List Prymasa Polski Józefa Glempa do generała Wojciecha Jaruzelskiego z 19 VI 1982 r., k. 1–2.

²¹ AAN, UdsW, 115/10, Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu dnia 24 VI 1982 r., k. 62–89.

²² AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 25 VI 1982 r., k. 2.

²³ *Ibidem*, k. 4.

²⁴ *Ibidem*, k. 3. Por. AAN, UdsW, 115/10, Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu dnia 24 VI 1982 r., k. 62–64; A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce 1945–1989*, Kraków 2006, s. 395–396; Zob. również *Zapis dyskusji na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR w dniu 11 VI 1982 r.* [w:] *Stan wojenny w dokumentach...*, s. 194–195. W analogiczny sposób poglądy dygnitarzy partyjnych przedstawiał prymas Glemp Janowi Pawłowi II w czasie spotkania w Watykanie w lipcu 1982 r. AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, Relacja Prymasa Polski z pobytu w Rzymie w dniach 5–22 VII 1982 r.

ca. Abp J. Glemp podkreślał w nim, że wizyta papieża przyczyniłaby się do „wyciszenia nieporozumień i wyjścia z dotychczasowej nienormalnej sytuacji polityczno-społecznej. Episkopat Polski jest zdecydowany przygotować warunki do przyjazdu Ojca św. mimo głosów sprzeciwu ze strony pewnych grup politycznych, które utrzymują, że przyjazd Papieża do Polski byłby umocnieniem dla Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego, a także jej uznaniem”²⁵. Prymas dodawał również, odnosząc się do pielgrzymek Jana Pawła II do Anglii i Argentyny, że trudna sytuacja polityczna nie determinuje przebiegu wizyty, albowiem ma ona duszpasterski a nie polityczny charakter. Wskazywał równocześnie, że przyjazd Ojca Świętego przyniesie również korzyści władzom:

W swoim patriotycznym patrzeniu Kościół w Polsce widzi w wizycie papieża ogromne korzyści nie tylko dla wierzących ale i dla Państwa [*sic!*]. Wizyta Ojca św. potrzebna jest przede wszystkim ludności, która zmęczona psychicznie kryzysem, niepokojem i niepewnością jutro jest bliska desperacji. [...] Potrzebna jest ta wizyta teraz, aby wydobyć społeczeństwo z poczucia kompleksu niższości wobec innych krajów, które Ojciec św. odwiedza. Wizyta papieska daje szansę Państwu i społeczeństwu dla porozumienia narodowego i do upragnionej zgody. W imię dobra społecznego i państwowego nikomu nie wolno tej szansy zmarnować²⁶.

Wspomniany list nie przyniósł żadnych efektów, gdyż dygnitarze partyjni nie mieli zamiaru wyrażać zgody na przyjazd Jana Pawła II w 1982 r. Jak trafnie zauważył Jan Żaryn: „władze nie chciały, by papież przyjechał, ponieważ ani społeczeństwo nie zostało jeszcze należycie spacyfikowane, ani »Solidarność« podziemna zlikwidowana. Ponadto pragnęły one obarczyć Episkopat za zerwanie negocjacji”²⁷. Odpowiedź na list prymasa W. Jaruzelski wysłał 30 czerwca. Mimo że deklarował w niej, że władze mają pozytywny stosunek do ponownej wizyty Jana Pawła II, to zdecydowanie odrzucał sierpniowy termin, podkreślając że nie jest to stosowny moment na wizytę papieża, gdyż ta wymaga „odpowiednich warunków politycznych i społecznych”²⁸.

Ostatecznie władze przekonały przedstawicieli Kościoła do przesunięcia wizyty na rok 1983, podając jako powody rygory stanu wojennego i niemożliwość

²⁵ AAW, SPP, Korespondencja z rządem 1982, List Prymasa Polski Józefa Glempa do generała Wojciecha Jaruzelskiego z 19 VI 1982 r., k. 2.

²⁶ *Ibidem*, k. 3. Biskupi kilka dni później informowali społeczeństwo, że w dalszym ciągu trwają rozmowy z władzami na temat drugiej pielgrzymki papieskiej, *Komunikat Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski o sytuacji w kraju 26 VI 1982 r.* [w:] *Kościół katolicki a państwo...*, t. 3, s. 344.

²⁷ J. Żaryn, *Jan Paweł II a stan wojenny...*, s. 105.

²⁸ *Odpowiedź Prezesa Rady Ministrów gen. Jaruzelskiego na pismo Prymasa Polski abpa Józefa Glempa, 30 VI 1982 r.*, [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 131–135. Władze były się w stanie zgodzić jedynie na 1–2-dniową wizytę we wrześniu lub najlepiej październiku. *Zapis dyskusji na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR w dniu 11 VI 1982 r.* [w:] *Stan wojenny w dokumentach...*, s. 203–214.

zapewnienia papieżowi bezpieczeństwa²⁹. Episkopat wobec niechęci władz do spełniania jego warunków przyjął ten fakt do wiadomości i zaakceptował³⁰. Biskupi mieli świadomość, że prawdziwy powód odmowy władz jest zupełnie inny i wiąże się w głównej mierze z naciskiem płynącym z Moskwy. Kardynał F. Macharski podkreślał:

Choćby mieli zamiar przyjęcia Ojca świętego, to rozmowy toczyć się będą w bloku. Czy są zamierzenia powierzchownej liberalizacji? Wydaje się, że są. A gdyby przyjechał Papież, wyglądałoby, że to dzięki niemu³¹.

Zamiary władz trafnie zinterpretował abp H. Gulbinowicz, który odnosząc się do wypowiedzi kard. Macharskiego zauważył:

Trafna uwaga. Bo to oni chcą być dobrodziejami. Widać, że nie mają koncepcji. Biorą coś z Solidarności, coś ze swoich staroci. Trzeba iść drogą negocjacji, a że przesunie się termin, to nie szkodzi³².

Zasadniczym powodem zgody Kościoła na przesunięcie wizyty były obawy prymasa związane z ryzykiem wybuchu napięć społecznych: „Przesunięcie terminu będzie korzystne dla przygotowania duszpasterskiego. Ekstrema Solidarności może pod koniec sierpnia wywołać zamieszki” – podkreślał abp J. Glemp

²⁹ Korespondencja z rządem 1982, Pismo Prezesa Rady Ministrów Wojciecha Jaruzelskiego do Prymasa Polski Józefa Glempa 30 VI 1982, k. 2–6; K. Michalski, *Działalność Komisji Wspólnej...*, s. 114–117; A. Dziurok, *Kościół w Polsce...*, s. 80–81. Jak stwierdził W. Lipski, przedstawiciel władz w Komisji Wspólnej na posiedzeniu tego gremium z 10 czerwca: strona państwowa nie jest za wizytą, gdyż: „Są siły, nad którymi nie panuje ani Państwo, ani Kościół”. K. Barcikowski dodał do tego, że „Jan Paweł II jest jednostronnie zaangażowany po stronie »Solidarności«. Świadczą o tym jego wystąpienia”. *Relacja z posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu w dniu 10 VI 1982 r.* [w:] *Tajne dokumenty...*, s. 201–204. Zob. też *Pismo Sekretarza Episkopatu Polski abpa Dąbrowskiego do Jana Pawła II o lęku władz przed „politycznym zaangażowaniem się Papieża po stronie »Solidarności«*, 9 VI 1982 r. [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 126–127.

³⁰ A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół...*, s. 396–399; M. Kindziuk, *Kardynał Józef Glemp. Ostatni taki prymas*, Warszawa 2010, s. 225–226; R. Łatka, *Wstęp...*, s. 16–17. Zob. też A. Grajewski, *Między Wschodem a Zachodem. Druga pielgrzymka Jana Pawła II do Polski w perspektywie Bloku Wschodniego* [w:] *Pielgrzymka nadziei...*, s. 12. Ostatecznie kwestia przyjazdu Jana Pawła II do PRL rozstrzygnęła się w lipcu, po wizycie polskich biskupów w Rzymie, gdy ostatecznie postawiono ją przełożyć na 1983 r. Zob. szerzej R. Łatka, *Propaganda władz PRL...*, s. 275–276. W czasie rozmowy prymasa Glempa z ministrem Łopatką pojawił się również pomysł przyjazdu papieża 10 października, ale wobec sprzeciwu władz szybko upadł. *Notatka Prymasa Polski abpa Glempa z rozmowy z min. Łopatką, 30 VI 1982 r.* [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 135; G. Majchrzak, *Tajemnice stanu wojennego...*, s. 44–45.

³¹ AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 25 VI 1982 r., k. 6.

³² *Ibidem*, k. 6.

pod koniec czerwca 1982 r.³³ Istotnym czynnikiem, które władze kościelne brały pod uwagę, było stanowisko liderów opozycji, którzy w znacznej części sprzeciwiali się przyjazdowi Jana Pawła II do Ojczyzny, obawiając się że jego wizyta przyczyni się do legitymizacji reżimu W. Jaruzelskiego na świecie³⁴.

Druga część negocjacji

W czasie lipcowej wizyty w Rzymie prymas Józef Glemp, używając obydwu wspomnianych wyżej argumentów oraz chęci lepszego dopracowania przygotowań duszpasterskich do pielgrzymki, uzasadniał papieżowi powody rezygnacji Episkopatu z terminu sierpniowego. Jan Paweł II w dalszym ciągu obstawał przy swoim stanowisku, uważając że władze powinny spełnić trzy zasadnicze warunki: znieść stan wojenny, zwolnić internowanych oraz nawiązać dialog ze

³³ *Ibidem*, k. 6. Swoimi wątpliwościami odnośnie do przyjazdu Jana Pawła II w 1982 r. prymas podzielił się również z Konferencją Plenarną Episkopatu. Na posiedzeniu, które odbyło się dzień po Radzie Głównej podkreślił: „Z punktu widzenia kościelnego: nie mamy ukształtowanych struktur organizacyjnych, a czasu mamy mało. Nie przeprowadziliśmy przygotowania duszpasterskiego na przyjęcie Papieża, nie mamy programu wizyty; ze strony społeczeństwa odzywają się głosy zastrzeżeń; pytanie czy są reprezentatywne dla szerokich rzesz? Chyba nie; struktur politycznych Kościoła nigdy nie zmieniał, musimy brać nasze położenie w Bloku”. AAW, SPP Protokoły Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski 1980–1982, Protokół z 186 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, która odbyła się w Koszalinie 26 VI 1982 r., k. 4. Warto podkreślić, że tego typu podejście prymasa i jego wątpliwości co do wizyty w 1982 r. były znane dygnitarzom partyjnym. Świadczy o tym wypowiedź Kazimierza Barcikowskiego na czerwcowym posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR, w czasie którego zwracał uwagę: „Informowałem towarzyszy o wcześniejszych rozmowach na temat przyjazdu papieża i możliwościach oddalenia tej wizyty. Sądzę, że dwa takie sektory, fakty grały na rzecz jej odłożenia. To rozpowszechniona w kołach Kościoła opinia, że przyjazd papieża będzie formą uznania stanu wojennego, oraz drugie z tym związane to wcześniejsze wydłużenie obchodów częstochowskich do roku 1983. To było wynikiem niechęci części Episkopatu do pchania się w wizytę w roku obecnym. I sądzą, że tu trzeba by patrzeć [*sic!*] realnie”. Sytuację miały w jego przekonaniu zmienić dopiero wizyty Jana Pawła II w Argentynie i Anglii, po których polski Kościół postanowił wzmocnić (również pod wpływem samego papieża) naciski na władze, by pielgrzymka odbyła się jeszcze w 1982 r. Ponadto miano szukać takiej formy wizyty papieskiej, by „zamanifestować nieuznawanie stanu wojennego”. *Zapis dyskusji na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR w dniu 11 VI 1982 r.* [w:] *Stan wojenny w dokumentach...*, s. 193–194. Analogiczne zdanie na temat postawy prymasa miał W. Jaruzelski: „[...] przecież znamy nawet oficjalne wypowiedzi Glempa, w których mówił o tym, że można będzie o rok przesunąć uroczystości, po to żeby zapewnić papieżowi przyjazd w ramach roku maryjnego. Oni się na to stawiali. To wynikało również z mojej rozmowy z Glempem, który faktycznie godził się z tym, że warunków obecnie ku temu nie ma. Jest tu wyraźny nacisk papieża i jest to całość tej wielkiej globalnej strategii walki z komunizmem, trzeba to sobie wyraźnie powiedzieć”. *Ibidem*, s. 206; G. Majchrzak, *Tajemnice stanu wojennego...*, s. 44.

³⁴ AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 25 VI 1982 r., k. 5; A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół...*, s. 396.

społeczeństwem. Jednym z najciekawszych elementów tego spotkania była dyskusja na temat „Solidarności” i działalności podziemnej, pokazująca w jednoznaczny sposób różnicę spojrzenia papieża i prymasa. Ten pierwszy w dalszym ciągu widział związek jako kluczową siłę społeczną, niezwykle ważną dla Polaków, której zniszczenie przez władze było „strasznym gwałtem zadany narodowi i nie można się z tym pogodzić” – stąd papież ciągle domagał się reaktywacji niezależnych związków zawodowych³⁵. Arcybiskup Glemp z kolei silnie akcentował polityczny charakter „Solidarności”, dążenie przez nią do podgrzewania napięcia, a nawet do zmiany ustroju, oraz związane z tym w jego przekonaniu ryzyko utraty resztek suwerenności państwowej. Dodawał również:

Nigdy chyba historia Polski nie miała tak złożonych trendów jak teraz. Trzeba mieć przed oczyma sytuację całego bloku. Trudno naszą ograniczoną suwerenność mierzyć kategoriami Zachodu. Utrata tej suwerenności ograniczonej jest ciągle realna. Polityczny aspekt Solidarności podziemnej wydają się dwuznaczny; z jednej strony radykalizacja granicząca z zapamiętaniem się, a z drugiej penetracja Służby Bezpieczeństwa i wewnętrzne podziały³⁶.

Rezultatem audiencji było zgoda Ojca Świętego na rezygnację z przyjazdu w 1982 r., ale wyrażona dość niechętnie, jak zauważył w swoich notatkach prymas: „Papież cieszył się z Komunikatu Ordynariuszów, jednak rezygnacja z przyjazdu w sierpniu przychodziła mu z wyraźnym trudem”³⁷. Prymas uważał, że najlepszym terminem pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny byłby 13 maja 1983 r., druga rocznica zamachu na papieża i jego cudownego ocalenia. Dzień później w czasie spotkania z większą grupą polskich biskupów, w skład której wchodził, poza prymasem: kardynał F. Macharski, abp H. Gulbinowicz, biskupi Józef Rozwadowski i Jerzy Ablewicz, Jan Paweł II przedstawił swój ostateczny pogląd co do pielgrzymki do Ojczyzny. Jak zauważył abp J. Glemp, papież swoje przemyślenia ujął w trzech punktach:

1) Rząd obecnie deklaruje się przychylny przyjazdowi, przynajmniej nie mówi „nie”, jak to było za Gierka, podczas pierwszej wizyty. Argument trudności transportowych może być prawdą.

2) Społeczeństwo nie będzie całkowicie zawiedzione odłożeniem wizyty, gdyż są glosy zastrzeżeń politycznych odnośnie do popierania władz przez fakt wizyty. Przesunięcie wizyty na przyszły rok może być przy jednoczesnym podaniu daty przyjazdu w roku przyszłym.

³⁵ *Relacja Prymasa Polski z pobytu w Rzymie w dniach 5–22 VII 1982 r.* [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 139–140. W czasie kolejnej rozmowy z prymasem w Castel Gandolfo 19 lipca Jan Paweł II podkreślał, że władze PRL pod wpływem Związku Sowieckiego chcą zlikwidować „Solidarność”. *Ibidem*, s. 141.

³⁶ *Ibidem*, s. 140. Analogiczne spostrzeżenia prymas zawarł w swojej wypowiedzi w czasie czerwcowego posiedzenia Rady Głównej Episkopatu, AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 25 VI 1982 r., k. 6.

³⁷ *Relacja Prymasa Polski z pobytu w Rzymie w dniach 5–22 VII 1982 r.* [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 140.

3) Sama treść wizyty, która merytorycznie jest pierwsza, może być po kanonizacji³⁸. Sama kanonizacja musi być w Rzymie, jednak wypada aby uczcić świętego osobnymi uroczystościami w Polsce. Sama data: maj czy wrzesień nie ma istotniejszego znaczenia dla Papieża. Lepszy byłby maj, bo we wrześniu Ojciec św. udać się [ma] do Austrii³⁹.

Zgodę na przesunięcie wizyty na 1983 r. zakomunikował władzom prymas Glemp, który 8 lipca, w towarzystwie kard. F. Macharskiego i abp. H. Gulbinowicza wybrał się do ambasady PRL w Rzymie. Przedstawiając Emilowi Wojtaszkowi i Jerzemu Kuberskiemu stanowisko Jana Pawła II podkreślił, że wraz z ogłoszeniem przesunięcia pielgrzymki należy podać jednocześnie termin przyjazdu papieża w 1983 r. Najlepszy, w przekonaniu biskupów, byłby termin 3–13 maja. Kilkanaście dni później, 19 lipca, do Rzymu przybył Józef Czyrek, który w czasie spotkania z kard. A. Casarolim i abp. J. Glemphem zauważył, że w przekonaniu władz podawanie terminu w sierpniu jest mocno przedwcześnie⁴⁰.

Negocjacje dotyczące wizyty Ojca Świętego wznowiono jesienią 1982 r.⁴¹ Władze wspominając o wizycie w nocy UdsW wskazywały, że jej warunkiem jest „wytworzenie właściwej atmosfery”, w czym istotną rolę do wypełniania ma Kościół, który nie może tolerować sytuacji:

[...] żeby obiekty sakralne i uroczystości kościelne wykorzystywane były do działalności opozycyjnej wobec Państwa [sic!]. Rząd oczekuje, że kierownictwo Kościoła w Polsce ukróci i wyeliminuje z życia kościelnego wystąpienia niektórych księży, biskupów i administratorów parafii lub ich wikariuszy, które są powieleniem enuncjacji głoszonych przez podziemie „Solidarności”, KPN i KOR⁴².

Analogiczne uwagi ze strony przedstawicieli władz padły podczas posiedzenia Komisji Wspólnej 7 września⁴³. Reprezentanci Kościoła ripostowali, że

³⁸ Chodzi o kanonizację św. Maksymiliana Kolbe, która odbyła się 10 X 1982 r.

³⁹ *Relacja Prymasa Polski z pobytu w Rzymie w dniach 5–22 VII 1982 r.* [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 140–141.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 141–143. Równocześnie informacje na temat zgody Kościoła na przełożenie wizyty uzyskała krakowska SB przy pomocy źródeł agenturalnych. AIPN Kr, 066/40, t. 24, Informacje wydziałowe, Inspektorat analityczno-informacyjny. Operacja „Lato-80”. Informacje z Wydziałów 1 VII–31 VIII 1982 r., Informacja dot. ocen i komentarzy na temat aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w kraju z 12 VII 1982 r., k. 74. Zob. szerzej R. Łatka, *Polityka władz PRL...*, s. 279.

⁴¹ K. Michalski, *Działalność Komisji Wspólnej...*, s. 118–119. Wstępny program pielgrzymki prymas przekazał władzom w sierpniu 1982 r. w liście skierowanym do W. Jaruzelskiego. Podawał, które miejscowości Kościół pragnie uwzględnić na trasie wizyty Ojca Świętego. Planowano odwiedzić w: Warszawie, Niepokalanowie, Łodzi, Lublinie (KUL), Wrocławiu, Katowicach (Piekary), Oświęcimiu i Częstochowie. Abp Glemp przedstawił również dwa alternatywne terminy: 3–13 maja i 2–9 maja, oraz podkreślił, że Episkopat mógłby zaproponować papieżowi, by odwiedził jakieś obiekty państwowe (przędzalnia w Łodzi, Panorama Raclawicka). *List Prymasa Polski abpa Glempa do Prezesa Rady Ministrów gen. Jaruzelskiego z 13 VIII 1982 r.* [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 144–145.

⁴² *Pro Memoria Urzędu ds. Wyznań 4 IX 1982 r.* [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 146.

⁴³ AAN, UdsW, 115/10, Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu dnia 7 IX 1982 r., k. 192–207.

sposobem rozwiązania sytuacji jest dialog, a nie stosowana przez władze siła, a proces normalizacji opóźnia niepodjęcie rozmów z przedstawicielami opozycji⁴⁴. Na wspomnianym posiedzeniu podjęto również problematykę wstępnego określenia terminu i zakresu wizyty papieskiej. Strona rządowa optowała za terminem czerwcowym, podczas gdy przedstawiciele Kościoła byli bardziej elastyczni proponując maj, koniec czerwca lub lipiec. Nie podjęto w tej kwestii wiążącej decyzji, ale zdecydowano, że trasa i termin pielgrzymki zostaną ogłoszone do lutego 1983 r.⁴⁵ Kolejny raz wizyta papieska była przedmiotem rozmów 24 września. Dyskusja toczyła się wokół dwóch zasadniczych problemów: opracowania dokumentu z założeniami przygotowań do pielgrzymki oraz unormowania sytuacji społeczno-politycznej⁴⁶.

Najbardziej istotnych uzgodnień dokonano w czasie spotkania prymasa Glempa z gen. Jaruzelskim, które odbyło się 8 listopada⁴⁷. Ustalono wtedy wstępnie datę przyjazdu papieża (18 czerwca, zmienioną potem na 16 czerwca) i najważniejsze warunki wizyty⁴⁸. Ta ostatnia kwestia była przedmiotem ustaleń i negocjacji między przedstawicielami obu stron i przybrała kształt uzgodnionych w listopadzie *Założeń dotyczących przygotowań do drugiej wizyty Jana Pawła II w Polsce*. Sformułowano w nich najważniejsze kwestie związane z rozpoczęciem przygotowań do pielgrzymki. Obie strony deklarowały:

Jest zgodną intencją władz państwowych i kościelnych, aby ta wizyta przyniosła trwałe korzyści zarówno Kościołowi jak i całemu społeczeństwu i Państwu. Dlatego władze państwowe i kościelne zobowiązują się do współdziałania w trakcie przygotowywania wizyty, samego jej przebiegu, aby przyczyniła się ona do najważniejszej obecnie dla Państwa i Narodu sprawy, mianowicie do pojednania pomiędzy Polakami, porozumienia narodowego i normalizacji⁴⁹.

Dalsza część porozumienia jest o tyle istotna, że władze zobowiązały się w niej do uchylenia stanu wojennego i stopniowego łagodzenia jego rygorów⁵⁰.

⁴⁴ K. Michalski, *Działalność Komisji Wspólnej...*, s. 118.

⁴⁵ AAN, UdsW, 115/10, Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu dnia 7 IX 1982 r., k. 207–213.

⁴⁶ AAN, UdsW, 115/11, Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu dnia 24 IX 1982 r., k. 1–8.

⁴⁷ AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, Relacja z rozmowy Prymasa Polski arcybiskupa Józefa Glempa z Premierem generałem armii Wojciechem Jaruzelskim dnia 8 XI 1982 r., k. 5; P. Raina, *Kościół katolicki, a państwo...*, t. 3, s. 353; M. Kala, *Władze wobec drugiej pielgrzymki Ojca Świętego do Ojczyzny*, „Biuletyn IPN” 2002, nr 7, s. 58; A. Dziurok, *Kościół w Polsce...*, s. 82.

⁴⁸ Ramowy program do negocjacji z władzami ustalono w czasie listopadowego posiedzenia Rady Głównej. AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 20 XI 1982 r., k. 5.

⁴⁹ *Założenia dotyczące przygotowań do drugiej wizyty Jana Pawła II w Polsce, 8 XI 1982 r.* [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 147.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 147–148.

Po uzgodnieniu wytycznych związanych z pielgrzymką, bp Bronisław Dąbrowski wyjechał do Watykanu, by przekazać Ojcu Świętemu ustalenia przyjęte przez Episkopat, oraz wstępnie uzgodnić termin wizyty. Zgodnie z wytycznymi Rady Głównej zaproponował papieżowi, by wizyta w Ojczyźnie odbyła się w dniach 18–28 czerwca – tak oby przebywał w kraju przez dwie niedziele. Jan Paweł II „oświadczył, że inicjatywa należy do Konferencji Episkopatu” i prosił by „program wizyty ograniczył się do trzech głównych założeń [...]: a) Jubileusz Jasnogórski, b) Pokłosie Kanonizacji św. Maksymiliana, c) Ogłoszenie w Polsce polskich Sług Bożych Błogosławionymi”⁵¹. Projekt programu papież chciał otrzymać w styczniu, żeby móc się do niego ustosunkować⁵².

Arcybiskup J. Stroba, relacjonując na forum Konferencji Plenarnej przebieg listopadowego posiedzenia Komisji Wspólnej, określił, w jaki sposób wyglądało stanowisko dygnitarzy partyjnych w związku z postulatami „politycznymi” Kościoła:

Stan wojenny postanowiono zawiesić, a wydane zostaną pełnomocnictwa specjalne. Zawieszenie jest już postanowione, więc niech Episkopat nie naciska. Dla Zachodu liczy się stopień stabilizacji. Strona kościelna wnioskowała o amnestię, a strona rządowa, odpowiedziała, że przewidują udzielenie aktów łaski, takim, których postępowanie nie nosi cech uporczywości⁵³.

W toku dalszych negocjacji ustalano nie tylko program pielgrzymki, ale również realizację postulatów zgłaszanych przez obydwie strony. Najważniejszym forum negocjacyjnym była – podobnie jak we wcześniejszych miesiącach – Komisja Wspólna. Mimo dobrej atmosfery panującej w czasie spotkań, negocjacje były żmudne i obfitujące w wiele spornych kwestii. Władze były pod tym względem dość nieustępliwe, działając z pozycji siły⁵⁴. Zgodnie z koncepcjami zarysowanymi w Wydziale Administracyjnym KC PZPR, planowano skłonić Episkopat do realizacji postulatów zdefiniowanych przez władze:

⁵¹ *Sprawozdanie z rozmów z dni 6 X–13 XI 1982 r.* [w:] P. Raina, *Arcybiskup Dąbrowski. Rozmowy watykańskie*, Warszawa 2001, s. 248. We fragmencie dotyczącym polskich Sług Bożych chodzi o obecnych świętych – Urszulę Ledóchowską, Alberta Chmielowskiego i Rafała Kalinowskiego.

⁵² *Ibidem*, s. 248.

⁵³ AAW, SPP, Protokoły Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski 1980–1982, Protokół 189 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, Warszawa 1–2 XII 1982 r., k. 7–8.

⁵⁴ Władze miały bowiem świadomość, jak ważna dla Kościoła i Episkopatu jest druga pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny. Wyraził to zresztą wprost prymas, mówiąc w czasie spotkania z duchownymi archidiecezji warszawskiej: „Wizyta Ojca św. jest sprawą nadrzędną”. AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, Spotkanie Księdza Prymasa Józefa Glempa z Księżmi Archidiecezji Warszawskiej, 7 XII 1982 r., w kurii warszawskiej, k. 4. Relacje ze wspomnianego spotkania opublikowano w prasie podziemnej: „Tygodnik Mazowsze” (16 XII) 1982, nr 37.

Kościół i papież muszą honorować nakazy polskiej racji stanu, sojusze PRL i interesy jej sąsiadów. [...]

- zażądać od Kościoła publicznej deklaracji stwierdzającej, że spokój społeczny, wydajna praca, zaprzestanie podziemnej działalności są warunkami rozwoju Polski i narodu [...];
- zobowiązać Kościół, by odstąpił od jednostronnego publikowania oświadczeń zawierających warunki i postulaty wobec władz bez wcześniejszych uzgodnień;
- wynegocjować z Kościołem, że wszelkie ustalenia Episkopatu z Watykanem w sprawie programu i treści wizyty będą wcześniej konsultowane z władzami, a zasadnicze teksty publicznych wystąpień papieża będą udostępniane władzom jeszcze przed wizytą;
- zdecydowanie zażądać, aby kierownictwo Kościoła zabroniło podejmowania w działalności duszpasterskiej treści politycznych godzących w porządek społeczno-polityczny PRL i polską rację stanu⁵⁵.

Należy podkreślić, że równocześnie władze publicznie deklarowały, że wizyta papieska może być doskonałą platformą do pozytywnego rozwoju stosunków państwo–Kościół. Wydaje się jednak, że biskupi przejrzeni tę dwulicową postawę najważniejszych dygnitarzy partyjnych. Świadczyć może o tym choćby wypowiedź abp. Dąbrowskiego w czasie audiencji u Jana Pawła II w lutym 1983 r., gdy zauważył on, że Stefan Olszowski w Sejmie powiedział:

[...] przyjazd Jana Pawła II do Polski może się przyczynić do dalszego rozwoju konstruktywnego dialogu między Państwem i Kościołem w Polsce oraz stosunków między PRL i Stolicą Apostolską. Owocne kontakty wzajemne przybliżają nas do pełnej normalizacji stosunków. Gdy się weźmie pod uwagę aktualną sytuację w Polsce, nastroje społeczne, a także stanowisko prezentowane przez władze PRL dotychczas, trudno uwierzyć w szczerść zaprezentowanego stanowiska. Oczywiście wydaje się, że Kościół nie może odrzucić wyciągniętej ręki, jeżeli to podanie ręki może być korzystne dla ludu Bożego i społeczeństwa. Jeżeli ono dążyłoby tylko do wciągnięcia Kościoła w rozgrywki, musi być roztropny i nieufny. Pytać trzeba, czy to stanowisko jest koniunkturalne, czy obliczone na doraźną korzyść polityczną?⁵⁶

Nie udało się wymusić na Kościele spełnienia większości wspomnianych wyżej warunków. Postawiono jednak na swoim, jeśli chodzi o program wizyty. Najmniej problematyczny był termin, który wyznaczono ostatecznie na 16–23 czerwca⁵⁷, najwięcej kontrowersji wzbudzało ustalenie trasy pielgrzymki. Sporne dla dygnitarzy partyjnych były nie tylko poszczególne miasta, ale

⁵⁵ *Tajne dokumenty...*, s. 206–212. Zob. też R. Łatka, *Wstęp...*, s. 17.

⁵⁶ AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, Sprawozdanie z Audiencji udzielonej przez Ojca Świętego Jana Pawła II członkom Rady Głównej Episkopatu Polski z Księdzem Prymasem na czele, Citta del Vaticano, 1 II 1983 r., godz. 13–14-tej, k. 4–5.

⁵⁷ Wydaje się, że Jan Paweł II i Episkopat podjęli decyzję o niewydłużaniu pobytu Ojca Świętego do pierwotnie planowanych 11 dni, gdyż oceniono, iż pielgrzymka w takim kształcie byłaby zbyt rozciągnięta w czasie. Nie ma żadnych argumentów ani śladów w dokumentacji kościelnej czy partyjno-państwowej, które wskazywałyby na to, że stało się tak na skutek nacisków władz (m.in. gróźb formułowanych przez Mirosława Mielewskiego).

również punkty wizyty. Na przykład w czasie kwietniowych rozmów na forum Komisji Wspólnej strona kościelna zaproponowała, żeby w czasie wizyty w Poznaniu Jan Paweł II udał się pod pomnik ofiar Poznańskiego Czerwca 1956 r. W odpowiedzi na ten postulat A. Łopatka stwierdził: „Zatrzymywanie się Ojca Świętego przy krzyżach poznańskich zostawmy sobie na wizytę Jana XXIV lub Jana Pawła V za 100 lat”⁵⁸.

Oficjalne zaproszenie dla papieża przewodniczący Rady Państwa Henryk Jabłoński wystosował 19 marca. Papież odpowiedział miesiąc później, składając podziękowania na jego ręce. Jednocześnie zwrócił się z prośbą do władz o uwolnienie wszystkich sądzonych i skazanych na mocy dekretu o wprowadzeniu stanu wojennego. Władze zareagowały irytacją i powiadomiły papieża, że zniesienie stanu wojennego będzie możliwe tylko wtedy, gdy wizyta będzie „udana”⁵⁹.

Ostateczny program ustalono w czasie posiedzenia Komisji Wspólnej 18 kwietnia⁶⁰. W jego ramach papież odwiedzić miał: Warszawę (16–18 czerwca), Niepokalanów (18 czerwca), Częstochowę, Jasną Górę (18–19 czerwca), Poznań, Katowice, Jasną Górę (20 czerwca), Wrocław, Górę św. Anny (21 czerwca), Kraków (22–23 czerwca). Zgodnie z założeniami przyjętymi przez Kościół i władze partyjne:

Jest zgodną intencją władz państwowych i kościelnych, aby ta wizyta przyniosła trwałe korzyści zarówno Kościołowi, jak i całemu społeczeństwu i Państwu. Dlatego władze państwowe i kościelne zobowiązują się do współdziałania w trakcie przygotowywania wizyty, samego jej przebiegu, aby przyczyniła się ona do najważniejszej obecnie dla Państwa i Narodu sprawy, mianowicie do pojednania pomiędzy Polakami, porozumienia narodowego i normalizacji. [...] Władze państwowe potwierdzają swoją wielokrotnie wyrażaną i realizowaną wolę łagodzenia rygorów stanu wojennego, oraz uchylecia go w możliwie najkrótszym czasie, jak również zapewnienia niezależności i samorządności związków zawodowych oraz innych form samorządności grup społecznych⁶¹.

Spór o Wałęsę

Jednym z najważniejszych elementów spornych w negocjacjach z władzami była kwestia spotkania Jana Pawła II z Lechem Wałęsą. W. Jaruzelski kilkakrotnie starał się przekonać arcybiskupa, a od lutego 1983 r. kardynała Glem-

⁵⁸ Cyt. za: G. Majchrzak, *Tajemnice stanu...*, s. 45.

⁵⁹ A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół...*, s. 398.

⁶⁰ A. Dziurok, *Kościół w Polsce...*, s. 82–83; R. Łatka, *Zmienna amplituda stosunków państwo-Kościół katolicki w PRL w latach 80. XX w.*, „Res Historica” 2015, nr 29, s. 238–239.

⁶¹ AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, Założenia dotyczące przygotowań do drugiej wizyty Jana Pawła II w Polsce, bp Jerzy Dąbrowski, min. Adam Łopatka, k. 1–2.

pa, by wywarł nacisk na lidera „Solidarności”, żeby zrezygnował ze spotkania z papieżem⁶². Wspomniana kwestia pojawiała się również w czasie negocjacji dotyczących programu pielgrzymki i szczegółów poszczególnych uroczystości⁶³. Mirosław Milewski mówił wprost, że władze nie zgadzają się na tego typu spotkanie i nie widzą możliwości przeprowadzenia go. Formułował w związku z tym pod adresem Kościoła niezawołowane groźby:

Jeszcze w sprawie Wałęsy – nie widzieliśmy go jako człowieka, z którym Papież się spotka. Jeśli nie odstąpi od tego zamiaru, to nie wyjdzie to na dobre dla obu stron. [...] Nie chcę kwestionować ani jego wiary, ani przekonań religijnych, ani jego morale, choć są na to materiały. Jestem w dużym kłopotcie, bo boję się, że ten szczegół może przekreślić nasze ustalenia. Może mieć wpływ na czasokres wizyty Papieża, może ją skrócić...⁶⁴.

Analogiczne uwagi przedstawił Czesław Kiszczak w rozmowie z o. Roberto Tuccim, ks. Alojzym Orszulikiem i gen. Konradem Straszewskim, zauważając równocześnie, że pod wpływem doradców w Lechu Wałęsie zaszły niepokojące zmiany, powoływał się również na „rozmowę braci”, w której padały niewybredne słowa pod adresem Kościoła⁶⁵. Tego typu zabiegi nie przynosiły jednak efektu, gdyż Jan Paweł II nie miał zamiaru godzić się z nakładaniem na niego ograniczeń i dyktowania przez władze, z kim ma się spotykać. Jak trafnie zauważył kard. Stanisław Dziwisz:

Przeciwny spotkaniu Papieża z Wałęsą był osobiście generał Jaruzelski. Papież jednak stanowczo podkreślił, że bez spotkania z Wałęsą nie będzie żadnej pielgrzymki⁶⁶.

Ostatnią próbę przekonania Kościoła, by nie doszło do spotkania Jana Pawła II z L. Wałęsą W. Jaruzelski podjął w czasie spotkania z prymasem w czerwcu, w przededniu pielgrzymki. W jego czasie I sekretarz KC PZPR podkreślał:

⁶² A. Paczkowski, *Wojna polsko-jaruzelska. Stan wojenny w Polsce 13 XII 1981–22 VII 1983*, Warszawa 2006, s. 218. W. Jaruzelski bazował na niechęci prymasa i jego negatywnej ocenie Lecha Wałęsy. Np. w czasie kwietniowego posiedzenia Rady Głównej w 1983 r. kard. Glemp podkreślał, że „Wałęsa nie jest przywódcą narodowym. Sprawdził się na terenie zakładu. Chciałby być czymś więcej – dużo egoizmu w jego działaniu. Ta polityka nacechowana egotyzmem go gubi. Podziemie nie ma programu. Zgadza się, że trzon solidarnościowy jest zdrowy. Ale ruchem tym obecnie kierują albo obojętni religii albo wrogowie Kościoła. Trudno ocenić siłę podziemia oraz czy dążą do zmiany ustroju”. AAW, SPP, Rada Główna Episkopatu Polski 1983–1984, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 23 IV 1983 r., Poznań, k. 2–3.

⁶³ *Protokół z posiedzenia Komisji Mieszanej przedstawicieli Rządu i Episkopatu Polski przygotowującej drugą pielgrzymkę Jana Pawła II do Ojczyzny, 18 IV 1983 r.* [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 185–188.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 187.

⁶⁵ *Notatka z rozmowy przedstawicieli Kościoła z Ministrem Spraw Wewnętrznych gen. Kiszczakiem, 11 V 1983 r., g. 15 w MSW* [w:] P. Raina, *Wizyty apostolskie...*, s. 199–200. W tzw. rozmowie braci, Lech Wałęsa mówił m.in., że Kościół chce mu „wbicić nóż w plecy”, ze względu na swoją dalekowzroczną politykę zaplanowaną na „1000 lat”.

⁶⁶ G. Majchrzak, *Tajemnice stanu wojennego...*, s. 46.

Jego osoba jest przedmiotem najdzikszych spekulacji Zachodu. Z okazji wizyty Papiejskiej chcą eksponować jego osobę dla politycznej gry. Idzie nam o to, żeby nie doszło do spotkania Wałęsy z Ojcem św.⁶⁷

Dodawał również, że istotnym problemem jest charakter Wałęsy:

Podnieca się, udziela wywiady dziennikarzom zagranicznym. Jest krętaczem, nie rozumie dobra ogólnego. Traktowaliśmy go specjalnie. [...] Szkoda, że na czele tak wielkiego ruchu stanął tak niepoważny człowiek. Łatwo nim manipulują⁶⁸.

Nie wiemy czy prymas przy pomocy swoich współpracowników próbował wpłynąć na Wałęsę, ale za to w swoim liście do Ojca Świętego wprost sugerował papieżowi, że najlepiej by było, jeśli sam Wałęsa podjąłby decyzję o rezygnacji ze spotkania z papieżem:

Z Lechem Wałęsą trudna sprawa. Każde spotkanie może wywołać sensacje i oddalić na drugi plan religijny charakter pielgrzymki. Aresztowanie Wałęsy także może wywołać większe zgrzyty. Moim zdaniem p. Lech Wałęsa powinien sam zrezygnować ze spotkania i ograniczyć się do przesłania Ojcu św. jakiegoś adresu. Myślę, że zrozumie sytuację⁶⁹.

Jak widać abp Glemp przyjął argumentację W. Jaruzelskiego (tym bardziej, że jego ocenę charakteru i zachowania Wałęsy w znacznej mierze podzielał), choć kierował się rzec jasna zupełnie innymi przesłankami. Jan Paweł II nie wziął jednak pod uwagę zastrzeżeń W. Jaruzelskiego i prymasa, a władzom przyszło się pogodzić z tym elementem wizyty⁷⁰.

Problematyka spotkania Jana Pawła II z Lechem Wałęsą była przedmiotem dyskusji w czasie posiedzenia Konferencji Plenarnej Episkopatu w przeddzień pielgrzymki – 9 czerwca. Właściwe znaczenie spotkania Jana Pawła II z L. Wa-

⁶⁷ AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, Relacja z rozmowy z gen. Jaruzelskim, 4 VI 1983 r., k. 2; AAW, SPP, Protokoły Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski 1983–1984, Protokół 193 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, 9 VI 1983 r., k. 1–2.

⁶⁸ AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, Relacja z rozmowy z gen. Jaruzelskim, 4 VI 1983 r., k. 2.

⁶⁹ AAW, SPP, Prymas Polski i stosunki kościelne w Polsce 1981–1986, List Prymasa Józefa Glempe do Jana Pawła II z 8 VI 1983 r., k. 1.

⁷⁰ Wspomnianą tematykę omawiano na posiedzeniu KC PZPR 6 VI 1983 r. Jak ostatecznie podsumował W. Jaruzelski: „Nasza linia – spotkanie będzie faktem wysoce niekorzystnym. Aresztowanie Wałęsy nie wchodzi w rachubę. Stosowanie psikusów wobec niego (zatrzymanie w drodze itp.) ośmieszy nas jako kierowników państwa. Co będzie jeśli dojdzie do spotkania? Można przyjąć dwa sposoby reakcji: ogłosić pełen oburzenia protest, drugi – zrobić dobrą minę do złej gry, czyli bagatelizujemy ten fakt w tym sensie, że »no to co, że papież się spotykał? Spotyka się z różnymi ludźmi«. M. Rakowski, *Dzienniki polityczne 1981–1983*, Warszawa 2004, s. 551–552; R. Łatka, *Obraz Kościoła katolickiego w latach osiemdziesiątych w „Dziennikach politycznych” Mieczysława F. Rakowskiego*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2013, nr 38, s. 136.

łęsą dostrzegali abp Jerzy Stroba, który zauważył, że „spotkanie z Wałęsą podtrzymałoby istnienie [»Solidarności«] na przyszłość”. Równocześnie jednak stwierdził:

Więc tu wizyta zastałaby zinstrumentalizowana politycznie. W jakim stopniu jesteśmy zobowiązani odpowiedzieć na tęsknoty społeczeństwa? Emocjonalnie to ważne, ale z punktu widzenia misji Kościoła to marginalne⁷¹.

O wiele mniej wątpliwości pod tym względem mieli bp Ignacy Tokarczuk, kard. Franciszek Macharski czy bp Tadeusz Gocłowski. Warto przytoczyć wspomniane głosy:

Biskup Tokarczuk:

Pielgrzymka ma mieć charakter religijny, ale marginesu politycznego usunąć się nie da. Niedopuszczenie Wałęsy byłoby też polityką antynarodową. Nie można używać wyrażenia władzy.

Kardynał F. Macharski:

Nie dyskutujemy, czy Ojcu Świętemu mamy sugerować czy nie. Gdyby Ojciec Święty go nie przyjął, odbierałby wiarygodność nawet sobie.

Biskup T. Gocłowski:

Wałęsa jest mądrym robotnikiem, ale nie ma dobrych doradców. Chyba za mało jest powiedzieć – Ojciec Święty zdecyduje. Winniśmy powiedzieć, że Episkopat jest za spotkaniem. Bp [Lech] Kaczmarek mógłby mu powiedzieć: tylko Częstochowa⁷².

Wspomniane uwagi członków Konferencji Episkopatu pokazują, że tym razem prymas Glemp był w mniejszości, sugerując Ojcu Świętemu, by zrezygnował ze spotkania z L. Wałęsą. Jan Paweł II nie był skłonny zrezygnować ze spotkania z liderem „Solidarności”. Doszło do niego ostatecznie w schronisku w Dolinie Chochołowskiej i miało istotne znaczenie dla podtrzymania ducha opozycji w polskim społeczeństwie.

Podsumowanie

Przebieg negocjacji związanych z drugą pielgrzymką Jana Pawła II do Ojczyzny pokazał determinację biskupów i Ojca Świętego zmierzającą do zorganizowania wizyty. Dzięki dokumentacji kościelnej udało się naświetlić szczegóły stanowiska negocjacyjnego Episkopatu, oraz warunków na jakie polski Kościół

⁷¹ AAW, SPP, Protokoły Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski 1983–1984, Protokół 193 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, 9 VI 1983 r., k. 4–5.

⁷² *Ibidem*, k. 5–6.

był skłonny się zgodzić, by przyjazd papieża mógł dojść do skutku. Zobrazował również dwulicową postawę komunistycznych władz, które z jednej strony deklarowały chęć „godnego” przyjęcia Jana Pawła II, a z drugiej robiły wszystko, by termin pielgrzymki odwlec w czasie możliwie daleko. Ciekawym elementem negocjacji był spór o spotkanie Jana Pawła II z Lechem Wałęsą, który udowodnił, że niektórzy biskupi (m.in. prymas Glemp) byli skłonni przyznać rację władzom, że rozmowa papieża z liderem „Solidarności” nie musi być niezbędnym elementem programu pielgrzymki.

Wizyta Jana Pawła II przyniosła wymierne efekty, pokazała siłę Kościoła i przyczyniła się do moralnego odrodzenia społeczeństwa. Jak zauważył George Weigel, pielgrzymka Jana Pawła II wzmocniła „opór Kościoła i pokazała, że nie będzie układu ponad »Solidarnością«”⁷³. Najlepiej efekt wizyty oddają analiza Antoniego Dudka, który zauważył, iż wizyta w dłuższej perspektywie okazała się porażką dla władz:

Trzeba pamiętać, że władze boleśnie odczuwały sankcje nałożone przez Zachód. Ekipa Jaruzelskiego nie uważała jednak, że na pielgrzymce Jana Pawła II może tylko stracić. Chciała pokazać: popatrzcie, wpuszczamy papieża, kontrolujemy sytuację, przecież wcale nie jest tak, że siedzimy na bagnietach. I to się udało. Ale jednak to nic nie zmieniło w sensie społecznej akceptacji dla systemu. Kryzys się pogłębiał, a ekipa Jaruzelskiego nie wiedziała jak wyjść z impasu⁷⁴.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

- ♦ Archiwum Akt Nowych
UdsW 115/10, Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu dnia 24 VI 1982 r.
- UdsW 115/11, Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej przedstawicieli rządu i Episkopatu dnia 24 IX 1982 r.
- ♦ Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie
Sekretariat Prymasa Polski, Korespondencja z rządem 1982.
Sekretariat Prymasa Polski, Protokoły Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski 1980–1982.
Sekretariat Prymasa Polski, Protokoły Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski 1983–1984.
Sekretariat Prymasa Polski, Prymas Polski i Stolica Apostolska 1981–1986.
Sekretariat Prymasa Polski, Prymas Polski wobec spraw politycznych 1981–1986.
Sekretariat Prymasa Polski, Rada Główna Episkopatu Polski 1981–1982.

⁷³ G. Weigel, *Świadek nadziei. Biografia papieża Jana Pawła II*, Kraków 2000, s. 588–589; A. Grajewski, *Między Wschodem a Zachodem...*, s. 21–26.

⁷⁴ Prof. Dudek: Jan Paweł II naciskał na Jaruzelskiego by rozmawiał z „S”. To przesądziło o..., <http://www.polskatimes.pl/artykul/3416199,prof-dudek-jan-pawel-ii-naciskal-na-jaruzelskiego-by-rozmawial-z-s-to-przesadzilo-o-2,id,t,sa.html> [dostęp 20 II 2017 r.]. Por. A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół...*, s. 400–401.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Jan Paweł II w Szczecinie. Meldunki operacyjne Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych z 1987 r.*, oprac. M. Semczyszyn, A. Sitkowska, Z. Stanuch, Warszawa–Szczecin 2008.
- Operacja Zorza II. Służba Bezpieczeństwa i Komitet Wojewódzki PZPR wobec wizyty Jana Pawła II w Trójmieście*, red. S. Cenckiewicz, M. Kruk, Warszawa–Gdańsk 2008.
- Pielgrzymki Jana Pawła II do Krakowa w oczach SB. Wybór dokumentów*, oprac. R. Łatka, Kraków 2013.
- Raina P., *Arcybiskup Dąbrowski. Rozmowy watykańskie*, Warszawa 2001.
- Raina P., *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945–1989*, t. 3: 1975–1989, Poznań 1996.
- Raina P., *Wizyty apostolskie Jana Pawła II. Rozmowy przygotowawcze Watykan–PRL–Episkopat*, Warszawa 1997.
- Stan wojenny w dokumentach władz PRL (1980–1983)*, oprac. B. Kopka, G. Majchrzak, Warszawa 2001.
- Tajne dokumenty państwo–Kościół 1980–1989*, Londyn–Warszawa 1993.
- Wizyta Jana Pawła II w Polsce 1979. Dokumenty KC PZPR i MSW*, oprac. A. Friszke, M. Zaremba, Warszawa 2005.

WSPOMNIENIA

- Rakowski M., *Dzienniki polityczne 1981–1983*, Warszawa 2004.

OPRACOWANIA

- Brama do wolności. Trzecia pielgrzymka Jana Pawła II do Polski*, red. Z. Struzik, P. Skibiński, Warszawa 2012.
- Dudek A., Gryz R., *Komuniści i Kościół w Polsce 1945–1989*, Kraków 2006.
- Dziurok A., *Kościół w Polsce a II pielgrzymka w perspektywie stanu wojennego* [w:] *Pielgrzymka nadziei. II Wizyta Jana Pawła II w Ojczyźnie*, Warszawa 2014.
- Grajewski A., *Jan Paweł II oraz dyplomacja Stolicy Apostolskiej wobec „Solidarności” w latach 1980–1989* [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013.
- Grajewski A., *Między Wschodem a Zachodem. Druga pielgrzymka Jana Pawła II do Polski w perspektywie Bloku Wschodniego* [w:] *Pielgrzymka nadziei. II Wizyta Jana Pawła II w Ojczyźnie*, Warszawa 2014.
- Kala M., *Władze wobec drugiej pielgrzymki Ojca Świętego do Ojczyzny*, „Biuletyn IPN” 2002, nr 7.
- Kindziuk M., *Kardynał Józef Glemp. Ostatni taki prymas*, Warszawa 2010.
- Łatka R., *Krakowski etap I pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny z perspektywy władz PRL. Próba syntetycznego spojrzenia*, „Res Historica” 2016, nr 42.
- Łatka R., *Obraz Kościoła katolickiego w latach osiemdziesiątych w Dziennikach politycznych Mieczysława F. Rakowskiego*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2013, nr 38.
- Łatka R., *Propaganda władz PRL wobec drugiej wizyty Jana Pawła II na przykładzie „Gazety Krakowskiej”*, „Komunizm. System – ludzie – dokumentacja” 2013, nr 2.
- Łatka R., *Rada Główna Episkopatu Polski a pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, „Dzieje Najnowsze” 2017, nr 1 (w druku).
- Łatka R., *Służba Bezpieczeństwa wobec III pielgrzymki Jana Pawła II do PRL na przykładzie Krakowa*, „Glaukopis” 2014, nr 31.
- Łatka R., *Służba Bezpieczeństwa wobec drugiej wizyty Jana Pawła II w PRL w 1983 roku na przykładzie Krakowa* [w:] *II Zimowa Szkoła Historii Najnowszej. Referaty*, red. Ł. Kamiński, T. Sudoł, M. Żuczkowski, Warszawa 2014.

- Łatka R., *Stosunki państwo–Kościół w latach osiemdziesiątych na przykładzie wizyt Jana Pawła II w Krakowie* [w:] *Stosunki państwo–Kościół w Polsce w latach 1944–2010. Studia i materiały*, red. R. Łatka, Kraków 2013.
- Łatka R., *Zmienna amplituda stosunków państwo–Kościół katolicki w PRL w latach 80. XX w.*, „Res Historica” 2015, nr 39.
- Majchrzak G., *Tajemnice stanu wojennego*, Warszawa 2016.
- Michalski K., *Działalność Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu PRL i Episkopatu Polski 1980–1989*, Warszawa 2012.
- Paczkowski A., *Wojna polsko–jaruzelska. Stan wojenny w Polsce 13 XII 1981–22 VII 1983*, Warszawa 2006.
- Pielgrzymka nadziei. II Wizyta Jana Pawła II w Ojczyźnie*, Warszawa 2014.
- Weigel G., *Świadek nadziei. Biografia papieża Jana Pawła II*, Kraków 2000.
- Żaryn J., *Dzieje Kościoła katolickiego (1944–1989)*, Warszawa 2003.
- Żaryn J., *Jan Paweł II a stan wojenny* [w:] *Pielgrzymka nadziei. II Wizyta Jana Pawła II w Ojczyźnie*, Warszawa 2014.

INTERNET

- Prof. Dudek: Jan Paweł II naciskał na Jaruzelskiego by rozmawiał z „S”. To przesądziło o..., <http://www.polskatimes.pl/artykul/3416199,prof-dudek-jan-pawel-ii-naciskal-na-jaruzelskiego-b-y-rozmawial-z-s-to-przesadzilo-o,2,id,t,sa.html> [dostęp 20 II 2017 r.].

The course of negotiations over Pope John Paul II's second pilgrimage to Poland. An attempt at synthesizing

The article is an analysis of the approach of the Polish Episcopal Conference to the negotiations with the authorities, with emphasis on the conditions to which the Polish bishops had been willing to agree to ensure the papal visit in 1982. This study comprises three parts: a depiction of the first part of negotiations, when Pope John Paul II and the Polish Episcopal Conference had been opting for the 1982 visit; an overview of the second round of negotiations, that is the process of making arrangements with the authorities with regards to the 1983 visit, as well as the preparations for the pilgrimage; and the key issue connected to the Pope John Paul II's visit, namely his meeting with Lech Wałęsa. Since researchers have never actually elaborated on the negotiations regarding the potential 1982 pilgrimage, the first part of the article is particularly important. The dispute over Pope John Paul II's meeting with Lech Wałęsa proved to be an interesting element of the negotiations, confirming that some bishops (including Cardinal Primate Glemp) had been willing to agree with the authorities that the Pope's conversation with the leader of “Solidarity” was not an indispensable element of the pilgrimage.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, pielgrzymka, Lech Wałęsa, Episkopat

Key words: Pope John Paul II, pilgrimage, Lech Wałęsa, Polish Episcopal Conference

---

RAFAŁ ŁATKA – historyk i politolog, dr nauk społecznych z zakresu nauk o polityce (specjalność historia najnowsza Polski), pracownik Biura Badań Historycznych IPN,

koordynator Centralnego Projektu Badawczego IPN „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989”. Autor wielu publikacji naukowych i popularnych, w tym książkowych: *Polityka władz PRL wobec Kościoła katolickiego w województwie krakowskim w latach 1980–1989* (2016) (praca wyróżniona w konkursie na „Najlepszy debiut historyczny roku im. Władysława Pobóg-Malinowskiego”), *Komuniści i Kościół w Polsce „ludowej” w perspektywie centralnej i krakowskiej* (2016), *Pielgrzymki Jana Pawła II do Krakowa w oczach SB. Wybór dokumentów* (2012). Redaktor tomów studiów: *Obchody Millenium na Uchodźstwie w 50. rocznicę* (2016) [wspólnie z Janem Żarynem], *Polskie wizje i oceny komunizmu po 1939 r.* (2015) [wspólnie z Bogdanem Szlachtą], *Stosunki państwo–Kościół w Polsce w latach 1944–2010. Studia i materiały* (2013), *Realizm polityczny* (2013). Sekretarz redakcji czasopisma „Pamięć i Sprawiedliwość”, członek redakcji pism „Glaukopis” i „Myśl.PL”.